

Dhr. Mr. I.W. Opstelten
(in)formateur
Postbus 20008
2500 EA Den Haag

Amsterdam, 15 september 2010

Geachte heer Opstelten,

Wij vragen u bij het uitzetten van beleid de komende jaren in te zetten op maatregelen die een gezond pluriform persklimaat waarborgen.

Daarbij gaat het ons om economisch beleid en in het tweede deel van deze brief, wet- en regelgeving, of juist het ontbreken daarvan, die een vrije pers in de weg zitten.

Economisch beleid

De economische factoren waarbinnen de media en meer in het bijzonder de onafhankelijke journalistiek zijn werk moeten doen, mogen niet onderschat worden, net als de invloed, die de overheid door beleidskeuzes en regelgeving daarop kan uitoefenen:

Een pluriforme media is geen gegeven. Daar waar op landelijk niveau nog sprake is van een redelijk breed aanbod, beperkt dit zich op regionaal en stadsniveau veelal tot één enkele marktpartij. Daarbij vallen er op regionaal niveau steeds meer gaten in de verslaggeving, kleinere steden en dorpen moeten het vaak doen zonder serieuze onafhankelijke berichtgeving. Op veel plaatsen in Nederland is van een centrale rol voor media in een lokale democratie geen sprake meer. Er ontstaan witte vlekken op de nieuwskaart van Nederland waar raadsvergaderingen niet meer worden bezocht, laat staan van meerdere kanten belicht.

Maar ook op landelijk niveau ontbreekt het aan mankracht: over de invloed van de Europese besluitvorming op ons land en conflictgebieden waar Nederland aanwezig is, worden niet altijd op toereikende wijze verslagen. Tot slot versnellen de economische crisis en het ontbreken van een verdienmodel binnen de nieuwe media dit verschrallingsproces. Het rapport van de commissie Brinkman (juni 2009) heeft deze ontwikkeling helder in kaart gebracht.

Zodra een voor de burger en rechtsstaat belangwekkende functie niet meer optimaal functioneert, moet de overheid ingrijpen:
Wij verzoeken u derhalve op de volgende punten beleid te ontwikkelen:

I. Een gezond economisch persklimaat

- 1 Eerlijke concurrentie en verdeling opbrengsten distributiemarkt:** Voornemen van een nieuw kabinet zou moeten zijn om een eerlijk speelveld te scheppen: met name op het gebied van de distributie van media via kabel en internet is sprake van oneigenlijke machtsposities: de leveranciers van content (de mediabedrijven en makers) zien weinig tot niets terug voor hun prestatie, terwijl de distributeurs van die content zeer royale marges weten te behalen bij doorgifte aan de burger (zie rapport Opta maart 2010). De overheid zou moeten zorgen dat deze machtsposities bij distributeurs wordt aangepakt. Dat zou media de kans geven om een eerlijker deel van de geleverde prestaties op te eisen en uiteindelijk ook de consumentenprijzen ten goede kunnen komen. Op dit moment verdwijnen zeer hoge winsten rechtstreeks in de zakken van private equity-fondsen en buitenlandse partijen die de distributiebeprijven veelal in handen hebben.
- 2 BTW-beleid digitale publicaties:** Door stimulerende fiscale maatregelen te nemen kan een nieuw kabinet een impuls geven aan nieuwe media: Juist op het digitale terrein wordt naarstig gezocht naar verdienmodellen. Het minste dat de overheid zou kunnen doen is het lage btw-tarief op gedrukte media ook van toepassing te verklaren op digitale mediaproducten.

- 3 **Communicatiebeleid overheid:** Door het eigen overheidscommunicatiebeleid rigoures te wijzigen kan het kabinet de burger een dienst bewijzen. Deze is immers meer gebaat bij onafhankelijke berichtgeving dan met het zoveelste goed-nieuws glossy waarin overheidsbeleid eendimensionaal wordt opgehemeld! De afgelopen jaren is bij de overheid vooral geïnvesteerd in het optuigen van communicatie-afdelingen, terwijl bij de nieuwsgaring van kale brongegevens regelmatig drempels worden opgeworpen (Zie ook 2.1 over de WOB) Door zich te beperken tot het verspreiden van relevante informatie via advertenties en banners in onafhankelijke print- en digitale media stimuleert de overheid de journalistiek en bereikt tegelijkertijd haar gewenste publiek.
- 4 **Auteursrechten, fiscale stimulans:** door creatieve prestaties te stimuleren kan een nieuw kabinet zorgen voor een goed vestigingsklimaat voor de creatieve industrie en een impuls geven aan de onafhankelijke media. Dat kan gerealiseerd worden door een lager belastingtarief in te voeren op auteursrechten, zoals dat geldt in België. Daarbij hoort overigens ook een goede regeling van het auteurscontractenrecht. Het nu voorliggende wetsontwerp vormt daarvoor in onze ogen een goede eerste stap.
- 5 **Gerichte steunmaatregelen** Door te zorgen dat bepaalde zaken, die commercieel niet winstgevend te krijgen zijn, te faciliteren, kan de overheid gericht sturen. Van oudsher doet de overheid dit op het terrein van de publieke omroep. De vraag is of de door de overheid scherp gehanteerde scheidslijn tussen omroep en andere media nog wel opgaat (zie WRR-rapport: Focus op functies, 2007). In dat verband zou het voor de hand liggen om bepaalde media-activiteiten te stimuleren (lokale en regionale onafhankelijke mediavoorziening, kunst-, cultuur- en buitenlandverslaggeving) en daarbij juist ook commerciële partijen hiertoe toegang te verschaffen. Juist op het terrein van nieuwe media en lokale/regionale journalistiek ligt, gelet op het ontbreken van een functionerend verdienmodel, het verlenen van (innovatie)steun voor onafhankelijke media-initiatieven voor de hand. Het door de commissie Brinkman gesuggereerde idee voor regionale mediacentra verdient dan ook nadere uitwerking.
- 6 **Stop op wildgroei journalistieke opleidingen:** Er zou effectiever overheidsgeld kunnen worden bestemd in de sfeer van de journalistieke opleidingen, voor onderzoek naar journalistieke innovaties en methoden en het opleiden van journalisten daarvoor. Dat hoeft niet meer te kosten, indien de aantallen journalistieke opleidingen zeer kritisch tegen het licht zouden worden gehouden. Wij nemen waar dat er steeds meer door de overheid erkende opleidingen journalistieke (deel)opleidingen beginnen, zonder dat er in de markt ruimte is voor dergelijke afgestudeerden. Deze wildgroei wordt door het accreditatiebeleid van de overheid in onze optiek ten onrechte gehonoreerd.
- 7 **Publieke omroep:** Nederland beschikt over een relatief goedkope publieke omroep, een van de goedkoopste van Europa, die dezer dagen bewijst hoe pluriform ze is. De afgelopen jaren heeft de publieke omroep bewezen een groot en ook breed publiek te trekken, juist ook voor de diverse journalistieke programma's. De politiek zou eisen aan de aantallen separate omroephuizen kunnen stellen door samenwerking en fusie te bevorderen ipv te bestraffen. Door een fusie niet te bestraffen met zendtijdreductie kan nu de basis worden gelegd voor een efficiëntere publieke omroep. Nu overal in de commerciële media de redacties steeds kleiner worden, en er dientengevolge steeds minder aandacht voor cultuur, buitenland en regio is, is dit het slechtst denkbare moment om fors in te grijpen in de enige publieke organisatie die daar nu tegenwicht aan biedt. Tenslotte speelt de publieke omroep een belangrijke rol op het gebied van experiment/ innovatie en ontwikkeling van nieuwe technieken. Deze rol zou niet in gevaar moeten komen en tegelijkertijd zou de omroep beter in staat moeten worden gesteld om deze kennis te delen met de markt, zodat de hele mediamarkt, dus ook de commerciële partijen kunnen profiteren van met overheidsgeld betaalde innovatieve toepassingen op mediagebied.

II. Een vrij persklimaat

Naast de hiervoor genoemde economische maatregelen, liggen er in de ogen van de NVJ ook een aantal zaken die de journalistieke beroepsgroep hinderen in een vrije uitoefening van hun beroep.

In 2010 presenteerde het Persvrijheidsfonds, een gezamenlijk initiatief van NVJ en Genootschap van Hoofdredacteuren, de eerste "Persvrijheidsmonitor 2009"

<http://www.nvj.nl/docs/persvrijheidsmonitor2009.pdf> waarin de persvrijheid binnen Nederland kritisch tegen het licht wordt gehouden.

Deze publicatie geeft een aantal aanbevelingen op het gebied van bronbescherming en openbaarheid van informatie, die wij graag onder uw aandacht brengen:

1. Bronbescherming voor journalisten

1.1 Wetsvoorstel bronbescherming De afgelopen jaren is het belang van bronbescherming voor journalisten veelvuldig onder de aandacht geweest. Het gaat daarbij om verschillende incidenten, waarbij journalisten zijn afgetapt en gevolgd, huiszoekingen zijn gedaan en in twee gevallen zelfs zijn gegijzeld om hun bronnen te achterhalen. Een scherpe Europese terechtwijzing (de zaak Voskuil) heeft ertoe geleid dat de minister van Justitie op 29 oktober 2008 een conceptwetsvoorstel heeft ingediend dat een zwijgrecht voor journalisten in strafzaken beoogt in te voeren. De af luisterincidenten, huiszoekingen en invallen op redacties, die in het kader van het achterhalen van bronnen hebben plaatsgevonden, roepen de vraag op of de reikwijdte van dit wetsvoorstel niet te beperkt is. Waarborgen tegen de inbeslagneming van journalistiek materiaal, doorzoekingen en telefoontaps zijn evenzeer nodig om bronnen de zekerheid te geven dat zij onbevreesd kunnen spreken met de media. Zulke waarborgen ontbreken in het conceptvoorstel, zo heeft de NVJ in haar advies op het wetsvoorstel laten weten.

In de zeer recente zaak Autoweek vs. Nederlandse staat (14 sept. 2010)

<http://www.villamedia.nl/nieuws/bericht/ehrm-nederland-fout-inzake-autoweek/50009/> heeft het Europese hof dit nog eens bevestigd en geconstateerd dat Nederland in strijd met artikel 10 EVRM handelt.

Het verdient aanbeveling dat dit wetsvoorstel, dat nu al bijna twee jaar in de wachtkamer staat, wordt aangevuld met voormelde waarborgen, conform de aanbevelingen van het Comité van Ministers van de Raad van Europa en met spoed naar de Tweede Kamer wordt gestuurd.

1.2 Dataretentie; Een tweede risico voor de bescherming van bronnen vormt de vergaande Nederlandse wetgeving op het gebied van dataretentie. De Nederlandse invulling van de Europese richtlijn op dit punt impliceert grote risico's voor alle beroepsgroepen, die vakmatig belang hebben bij het beschermen van hun bronnen. De bestaande wet geeft op basis van kleine vergrijpen justitie toegang tot alle telefoon- en mailverkeer van burgers. Daarmee wordt het kinderlijk eenvoudig om journalistieke bronnen te achterhalen en wordt de functie van de journalistiek om juist ook door middel van anonieme bronnen bepaalde misstanden te achterhalen, volstrekt uitgehold. De wetgeving op dit punt zou wat de NVJ betreft heroverwogen moeten worden, omdat doel en middelen in onze optiek volstrekt uit het oog verloren zijn.

2. Openbaarheid van informatie

2.1 WOB Ook als het gaat om de WOB hebben vorige kabinetten niet slagvaardig opgetreden. Al sinds 2006 ligt er een advies om te komen tot vernieuwing van de WOB van Hoogleraar Bernt van der Meulen. Hij adviseert om een nieuwe wet op veel meer organen van de overheid van toepassing te laten zijn, zoals de rechtsprekende macht. Op een officiële reactie van de minister op dit advies wordt nog altijd gewacht, net als op de bekrachtiging van een Europees verdrag door Nederland dat toeziet op het belang van openbaarheid van informatie, "Council of Europe Convention on Access to Official Documents, gesloten te Tromsø op 18 juni 2009.

Een duidelijke stellingname van een nieuw kabinet inzake de WOB zou maatschappelijk en journalistiek van waarde zijn. De afgelopen jaren hebben we gezien dat veel overheidsorganen zeer defensief met de WOB zijn omgegaan. Zo werd er in meerdere gevallen op advies van de VNG geld (in de vorm van leges) gevraagd voor het verstrekken van WOB-informatie en zijn de WOB-termijnen opgerekt. Als een nieuw kabinet een slag zou willen maken om te komen tot een werkelijk transparante overheid zou het actualiseren van de WOB-wetgeving en een duidelijke instructie aan de overheidsorganen die WOB-verzoeken ontvangen, in onze ogen waardevol zijn.

2.2 C2000 In het verlengde van ons pleidooi voor een transparante overheid ligt een verzoek aan een nieuw kabinet om krachtdadig op te treden bij het realiseren van een journalistieke toegang tot het informatiesysteem van politie- en hulpdiensten in Nederland, C2000.

Alleen bij tijdige alarmering van de pers, is deze in staat om haar informerende rol naar de burger en controlerende rol met betrekking tot het functioneren van politie en hulpdiensten volwaardig te vervullen.

Sinds de invoering van het informatiesysteem C2000, waar de pers geen toegang tot heeft, is de alarmering van pers bij incidenten een probleem. De verdeeldheid van de politiekorpsen in Nederland en de weigering van de minister van Binnenlandse Zaken om dit probleem nationaal op te pakken hebben ertoe geleid dat slechts in 1 regio (Rijnmond) een echt praktisch werkbare oplossing voor deze problematiek is doorgevoerd. Het zou een nieuw kabinet sieren als zij dit relatief eenvoudig oplosbare probleem nationaal zouden aanpakken.

2.3 Concept Wetsvoorstel versterking bestrijding computercriminaliteit

Op 28 juli 2010 publiceerde het ministerie van justitie een wetsvoorstel dat overheids censuur in de hand werkt en de journalistieke beroepsgroep in een crimineel daglicht zet. Wij dringen erop aan het voorstel ingrijpend te wijzigen op een drietal onderdelen:

1. websites zouden alleen op zwart mogen worden gezet na tussenkomst van een rechter. De minister wil deze eis op een voorafgaande rechterlijke toets schrappen. Het lijkt ons zeer onwenselijk om een dergelijke vergaande bevoegdheid toe te kennen aan een instantie die een zeker (overheids)belang vertegenwoordigt. Alleen een onafhankelijke rechter zou deze bevoegdheid mogen hebben.

2. Het voorgenomen verbod op publicatie van niet-openbare informatie dient te worden heroverwogen. Journalisten hebben vaak te maken met materiaal waarbij niet uit te sluiten valt dat deze een niet openbaar karakter heeft. Een algemeen verbod op publicatie legt een onverantwoord risico bij de publicist en strookt niet met artikel 7 van de grondwet.

3. Het voorgenomen verbod op het opnemen van eigen gesprekken dient te worden beperkt tot die gevallen dat dit geen logisch zakelijk doel dient. Juist binnen de journalistieke beroepsgroep is het opnemen van gesprekken een gangbaar gebruik, dat op deze wijze onnodig in een criminele sfeer wordt getrokken. In het wetsvoorstel wordt eerst in de memorie van toelichting duidelijk dat bepaalde vormen van opnemen wel toegelaten zijn, hetgeen dan eerst actief moet worden aangetoond door de journalist.

Voor een uitgebreid commentaar op dit voorstel verwijzen we naar onze brief aan de minister d.d. 15 sept. 2010.

Graag lichten wij onze standpunten over alle voormelde zaken nader toe. Het bestuur en de algemeen secretaris van de NVJ zijn hiervoor te allen tijde beschikbaar.

U kunt contact met ons opnemen op 020-6766771 of via het mailadres en mobiele nummer van de algemeen secretaris, Thomas Bruning, tbruning@nvj.nl 06-20495245

Met vriendelijke groet,

Huub Elzerman
Voorzitter

Thomas Bruning
Algemeen-Secretaris

CC. kamerleden media & justitie

Bijlage: Persvrijheidsmonitor